

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

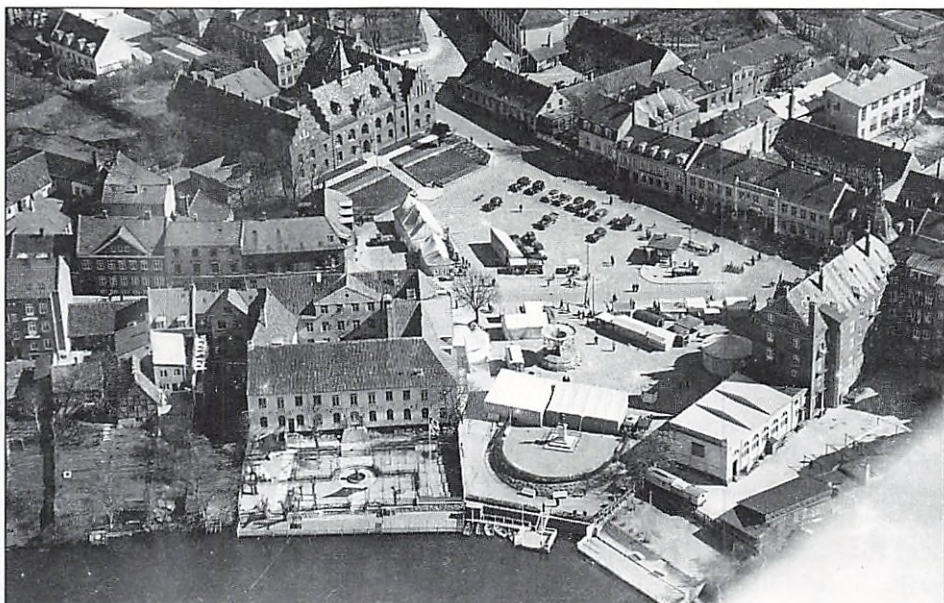
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

2/96

9. Årg.

NoMus

Hotel København. Sylvest Jensen Lufifoto. Optagelse fra efteråret 1935.

Indhold:	Side		
Museets nye logo	2	Døden i mosen	8
NoMus i ny skikkelse	2	Attemose 1996	13
“Taknemlig Erindring”	3	Generalforsamlingen	13
Gæstgivere på Hotel København	4	Udstillinger og åbningstider i 1996	16

Nordsjællandsk Museumsforening

Museets nye logo

Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseum har fået et bomærke, som nu i en dyblå farve også kan ses på museets brevpapir. Bomærket er en stilistisk tegning udført af Henrik Birkvig, leder af Kommunikationslinien på Den Grafiske Højskole i København. Henrik Birkvig har lavet vort bomærke ganske gratis, for hvilket vi er ham megen tak skyldig.

Motivet er et tyrehoved støbt i bronze fra Førromersk Jernalder (tiden før Kristi fødsel). Tyrehovedet har oprindeligt siddet nittet på en større kedel med en rand af jern og bunden og siderne af bronze. På kedlen har også været en ansigtsmaske og et oksehoved.

Fundet blev gjort i 1881 på Sophienborgs jorder på det sted ved Strødam Mose som kaldes Langholmen. Stedet ligger nord for Sophienborg og umiddelbart nord for Isterødvejen. Området havde, indtil forpagteren, Saxtorph på Sophienborg overtog jorden, hørt under stutierne og henligget som et vildnis. Det var ved rydning af ege- og bøgestød at arbejderne fandt kedlen.

I 1886 foretog Henry Petersen fra Nationalmuseet en eftergravning på holmen, hvorved der fremkom flere dele af karret. Det er Henry Petersens konklusion, at karret oprindeligt er stillet i hel tilstand på jorden, og at det i tidens løb er blevet dækket med bevoksning. Nordsjællandsk Folkemuseum prøvegravede også i området i 1989, ligesom den opgravede jord blev gået efter med metaldetektor, uden at det dog lykkedes at gøre yderligere fund.

Fundet er et af de mest bemærkelsesværdige og sjældne fra museets virkeområde. Der kendes enkelte lignende fund i Danmark fra samme tidsperiode, hvoraf Rynkeby- og Bråkedlerne nok er de mest kendte. Kedlernes oprindelsessted skal nok søges i de daværende keltiske områder, måske i den sydøstlige del af Europa. At kedlen er blevet hensat som et offer er nok det mest sandsynlige, selvom det ikke kan udelukkes, at den i urotider er blevet gemt af vejen.

Det har for museet været naturligt, at vælge tyrehovedet fra dette fund som vores fremtidige bomærke. Dels er hovedet meget elegant udført, dels er det ret sjældent og sidst men ikke mindst er det fundet på Sophienborgs jorder.

Dele af fundet inklusive tyrehovedet kan i dag ses i Nationalmuseets udstillinger, men hvem ved - måske kan det igen ad åre vende hjem til Sophienborg?

Finn Erik Kramer

NoMus i ny skikkelse

Dette nummer af medlemsbladet har fået nyt format og ny opsætning. Det skyldes at vi er gået over til ren computersats. Trykqualiteten skulle gerne bedres - ikke mindst illustrationerne.

Vi får også mere for pengene ved at bringe fremstillingsprocessen op på et mere moderne niveau. Forhåbentlig falder det nye udseende i læsernes smag.

Hans Jørgen Clementsen

NoMus er medlemsblad for Nordsjællandsk Museumsforening, som varetager driften af Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseum i Hillerød. Museet dækker arkæologi og nyere tids kulturhistorie i Hillerød, Allerød, Skævinge og Fredensborg-Humlebæk kommuner samt arkæologien i Helsingør kommune. Desuden er det byhistorisk museum for Hillerød og specialmuseum for landbokulturen i Nordsjælland.

NoMus udkommer 4 gange årligt (i februar, maj, september og december) og sendes til museumsforeningens medlemmer samt en række private virksomheder og offentlige institutioner.

Redaktion:

Hans Jørgen Clementsen
(ansvarsh.),
Flemming Beyer,
Finn Erik Kramer,
Grethe Post
og Conny Pedersen.

Adresse:

Sophienborg,
Nordsjællandsk Folkemuseum,
Sophienborg Allé 9,
3400 Hillerød
Telefon: 48 24 34 48
Fax.: 48 24 34 42

"Taknemlig Erindring"

For nogle uger siden modtog Nordsjællandsk Folkemuseum en fin og sjælden gave fra en privat giver. Gaven var en kaffekande i sølv fra midten af 1800-årene med samtidig inskription der viste, at kanden stammede fra Hillerød.

Såvel den elegante og sikre form som den spændende inskription med flere navne fra byen krævede en nærmere undersøgelse og udredning. Denne fremdrog interessant viden bl.a. om hvilken sølvsmed, der havde fremstillet kaffekanden, og om en af de i inskriptionen nævnte personer, byfoged N. P. Arboe.

Sølvkanden er omtrent 21 cm høj med tre svungne ben, højtsiddende tud og hank, samt hængslet låg med knop i form af en lille blomst på stilk.

Sølvsmeden

Næsten alt sølvtøj blev tidligere stemplet på forskellig vis. Det offentlige krav til lødighed, og deraf følgende stempeling af ædelmetal, giver i dag gode muligheder for at bestemme fremstillingsåret og sølvsmedens identitet.

Sølvkaffekanden har natur-

ligvis de fire obligatoriske stempler, som det var almindeligt på den tid. Det mest karakteristiske er uden tvivl det trefårnede københavnerstempel, som er et godkendelsesmærke af sølvtøjet i København. Lødigheden er afprøvet og fundet i orden af byens guardein Peter R. Hinne-rup. Guardeinen var den person, der for det offentlige sagde god for sølvtøjets kvalitet. Et tredje stempel viser fremstillingsåret, hvoraf det fremgår at kanden stammer fra 1860. Det fjerde og nok mest interessante stempel er mestermærket. Dette er intet mindre end guldsmed Anton Michelsens, en af de toneangivende og dygtigste mestre i midten af 1800-årene.

Anton Michelsen blev uddannet i Danmark og udlandet inden han i 1841 åbnede eget værksted i København. Stilfærdigt og sikkert skabte han sig ry som en dygtig kunsthåndværker. I 1848 blev han hof- og ordensjuveler og grundlagde det endnu eksisterende Michelsen-dynasti. Helt til sin død i 1877 var han altid fremme i første række på udstillinger i ind- og udland.

Som sølvsmed fremstillede han en lang række forskelligt bordsølv, hvoraf museets ny erhvervede kaffekande hører til de typiske arbejder i 1850'erne og 60'erne, de mange kaffe- og tervservicers tid. Bl.a. kendes en kaffekande fra 1857, der i sit dekorative formsprog er tæt på museets kaffekande.

Inskriptionen

Kaffekandens spændende indgraverede tekst er:

*Taknemlig Erindring til
Conferentsraad Ridder N. P.
Arboe ved hans Afgang fra
Hillerød Byfogedembede d.
1 November 1866 fra hans
Contoirpersonale Marcus-
sen, Trolle, Nielsen og Jen-
sen samt Betjentene Sichlau
Hillebrand og Lundstrøm".*

Hvem var byfoged N.P. Arboe, og hvem var disse ansatte ved byfogedembedet, som gav ham denne flotte erindringsgave, spørger man uvilkårligt om.

Byfoged Arboe findes omtalt flere steder, hvorimod de ædle givere er sværere at finde oplysninger om. Uden tvivl vil gennemgang af forskellige arkiver dog give mange oplysninger, men det må vente til en anden gang. Fælles for giverne kan dog siges, at de har haft en sikker sans for, hvad der var kvalitet og foræret en flot gave.

Niels Peter Arboe blev født i 1791 og fungerede som hyfoged og birkedommer i Hillerød fra 1840 til 1866, hvorefter han gik på pension som 75-årig. Embederne var meget betydningsfulde, idet Arboe var kongens/statens repræsentant i lokalområdet og fungerede næsten enevældigt på utallige poster. Byfogedembedet omfattede bl.a., at han var enedommer i retten, bestyrer af skifte- og tinglysningsvæsen, politimester og formand for byrådet. Birkedommerembedet omfattede Frederiksborg Birk (retskreds).

Han har formodentlig været en indflydelsesrig person i dagligdagen og i byens udvikling. Utallige er de titler man støder

på, når man leder efter oplysninger om Arboe.

Det nu nedrevne rådhus fra 1831, der lå der, hvor politistationen ligger i dag, var Niels Peter Arboes domicil. Bygningen rummede næsten alt, hvad der var af offentlige funktioner i den forholdsvis lille by, lige fra

fængselsceller til byrådssal.

Ting fortæller historie

Ikke alle genstande, museet får forærende, kan „fortælle“ en spændende historie om byens liv og udvikling som denne kaffekande. Og det kun en lille del,

der her er skrevet om, meget mere kan findes frem. Måske kommer der en dag også slægtninge til en af de nævnte personer, så vi kan „skrive“ videre på historien bag den fine sølvkaffekande på Nordsjællandsk Folkemuseum.

Flemming Beyer

Gæstgivere på HOTEL KØBENHAVN

Postkort af Torvet med Hotel København

I en af bøgerne, som er udgivet med Bysvenden, Svend Nielsens artikler om det gamle Hillerød, fandt jeg engang en artikel om det gamle Hotel København.

Grunden til, at jeg stoppede op ved artiklen var, at jeg på samme tid var involveret i nogle forundersøgelser i forbindelse med renovering af ejendommen, nu kendt som Hotel Lindeskov. I artiklen var en meget summarisk gennemgang af ejerforholdene for ejendommen tilbage til først i 1800-tallet.

Jeg fattede interesse for emnet bl.a. fordi det ofte i forbindelse med renovering af ældre ejendomme kan være nyttigt at kende lidt til forhistorien, herunder særligt fotografier og tegninger, idet man derved bedre forstår at gribe ind i de aktuelle forhold uden at få urimeligt mange overraskelser.

Således inspireret gennemgik jeg den lokalhistoriske litteratur, ligesom jeg ved flere lejligheder besøgte Lokalhistorisk arkiv og Nordsjællandsk Folkemuseum.

Det viste sig hurtigt at de artikler, som Bysvenden havde skrevet, var det mest koncentrerede stof om Hotel København, men jeg fandt dog hist og her et par linier om Hotel København, som blev samlet sammen som brikker i et meget stort puslespil. Jeg kan begynde at fornemme tegningen i puslespillet og vil i nærværende artikel prøve at skabe et omrids af nogle af de personer, som har ejet, forpagtet, arbejdet eller boet på ejendommen.

HOTELLETS OPRINDELSE

Hotel København er beliggende på hjørnet af Torvet og Helsingørgade (matrikel nr. 132) med to gadefacader. Torvet er ikke en oprindelig del af gadebilledet i Hillerød, men er skabt i forbindelse med en brand i 1807. Denne brand skabte et hul i husrækken ned mod Slotssøen og der blev herved en naturlig plads mod søen. Torvet er først officielt udlagt som sådant i 1830. Fra Hillerødbogen, hvori der findes en udførlig beskrivelse fra 1834, hvor byen igen var hærget af en storbrand, vides, at hu-

set ikke brændte ved denne brand, hvorfor det antages at være ældre end 1834. Fra stykjunker F.L.C. von Schmidts kort over Hillerød fra 1818 ses, at hjørnegrunden er bebygget, men bygningskroppene har ikke den udformning, som den nuværende bygning har.

Det vides igrønt at en gæstgiver Brummerstedt fra 1828 driver gæstgiveri på ejendommen. Disse oplysninger peger på at bygningen, i den form som har rummet Brummerstedts Gæstgiveri og senere Hotel København, er opført efter 1818, antagelig engang i 1830'erne.

Det kan dog godt tænkes at der på grunden har ligget nogle bygninger, som ved tilbygning har dannet den nye ejendom, bl.a. ud fra arkitekturen forekommer denne tidsbestemmelse ikke usandsynlig.

EJENDOMMENS NAVN

Igennem tiden har ejendommen haft flere forskellige navne. Disse har knyttet sig til ejendommens centrale funktion. Dette nævnes fordi der til alle tider har været flere familier boende på stedet, ligesom der har været flere forskellige butikker og værksteder i ejendommen sideløbende. Det første navn, jeg er bekendt med, er Brummerstedts Gæstgiveri efter den daværende gæstgiver. Efterfølgende har stedet heddet Stadt Copenhagen, Hotel Kjøbenhavn, Hotel København samt Hotel Lindeskov.

Det er den nuværende ejers intention at ejendommen igen skal hedde Hotel København, dog skal der ikke være hoteldrift.

Med hensyn til stedets navn findes der ikke nogle skarpe skillelinier for, hvornår det ene anvendes frem for det andet. Så-

ledes bruges de forskellige navne lidt tilfældigt, ligesom der på fotografier kan ses, at der samtidig har været skiltet med mindst tre af ovenstående varianter samtidig.

Hvorfor et hotel i Hillerød hedder København forekommer måske ikke lysende klart, men der har bl.a. i Tyskland været en tradition for at kalde et hotel for "Stadt et eller andet" uden smålig skelen til hvilken by man befandt sig i. Dette er en mulig forklaring bl.a. fordi flere af de personer, som har haft med stedet at gøre har tyske relationer.

GÆSTGIVER BRUMMERSTEDT

Den første person, jeg kender til med relation til ejendommen, er Gæstgiver Johan Martin Conrad Brummerstedt (1792 -1860). Denne overordentligt alsidige herre kommer til Hillerød i 1828, hvor han som forpagter driver hotelvirksomhed og gæstgiveri på ejendommen.

Brummerstedt var uddannet som apoteker bl.a. på Itzehoe Apotek. Under sin uddannelse her blev han af de franske autoriteter tvangsudskrevet til at gøre tjeneste på militærhospitalet i Tyskland. Efter endt uddannelse fik han bevilling som apoteker i Nykøbing Sjælland, hvor han allerede i 1821 gik fallit med sit apotek. Ved siden af denne bestilling havde han også drevet gæstgiveri og beværtning med keglebane i Nykøbing Sjælland, hvorfor det ikke var ham helt fremmed at fortsætte denne virksomhed i Hillerød. Her drev han tillige, i det mindste fra slutningen af 1830'erne, et befordringskontor for passagerer og gods imellem Hillerød og København. På sine gamle dage arbejdede

han som opsynsmænd ved det Kongelige Postbefordringsvæsen i Hillerød.

BRÆNDEVINSBRÆNDER CARL JOHAN LINDESCHOU

C.J.Lindeschou købte i 1845 ejendommen af en sekretær Schultz. Om denne og eventuelle tidligere ejere har jeg ingen oplysninger. Lindeschou er brændevinsbrænder og driver sit brænderi på ejendommen frem til 1853. Det vil sige at C.J. Lindeschou driver brændevinsbrænderi samtidig med, at gæstgiver Brummerstedt driver hotel og gæstgiveri.

Om denne Lindeschou (som ingen familiære relationer har til en senere familien Lindeskov) fortælles et sagn, som i korthed går på, at han måske nok interessererede sig mere for at fiske i Slotssøen end at drive sin virksomhed, som ikke gik så godt. Under flere af sine fisketure får han kontakt med en lygtemand, som ledte ham til en stor guldskat, hvorefter han straks sælger brændevinsbrænderiet og ejendommen for at drage til Slagelse, hvor han involvere sig i ølbrygning.

Andet steds er refereret et lidt mere jordnært sagsforløb, idet C.J.Lindeschou må lade enken efter den tidligere ejer tage ejendommen tilbage i 1853. Enken afhænder samme år ejendommen til Fleischer.

GÆSTGIVER A.H.F. FLEISCHER

Idet der øjensynligt ikke er andre gæstgivere frem til Adolph Hilarius Frederik Fleischer (1816-1895) bliver gæstgiver, er det sandsynligt at Brummerstedt

fratræder i 1853, hvor Fleischer overtager ejendommen.. Hans forhistorie er mindst lige så alsidig som forgængerens. Nogle ufuldendte teologistudier efterfulgtes af en ansættelse på Herlufsholm som på forunderlig vis ledte videre til en landmålereksamen i 1850. På dette tidspunkt slog han sig ned i omegnen af Hillerød og drev landmålervirksomhed. Han kom, via en større arv, til penge i 1853 og køber samme år ejendommen, hvor Brummerstedt driver gæstgiveri. I 1854 bliver han valgt til Folketinget i en kreds på Fyn.

I den tid hvor gæstgiver Fleischer ejer stedet, har Frederiksborg Amts Spare- og Lånekasse lejet sig ind i nogle af lokalerne på hotellet og afholder her bankdage og forskellige møder. I starten betales en mindre leje for stedet, men efterhånden skal der også i lejen indbefattes bl.a. forfriskninger til direktionen, hvorfor lejen stiger. Det bevilges hen ad vejen gæstgiver Fleischer, at han kan få betaling for lokalerne forud, ligesom han nogle år senere figurerer på listen over modtagere af et legat, som banken bestyrer. Af dette sluttet, at Fleischer tilsyneladende ikke har haft held til at drive stedet og få en god næring deraf.

V. LEIDERSDORFF

I Hillerød er Hotel Leidersdorff eller bare Leidersdorff en kendt bygning, som nu er ombygget til ukendelighed i forhold til storhedstiden. Det er almindeligt kendt alene ud fra navnet at Hr. V. Leidersdorff drev dette fine sted i mange år. Det er dog mindre kendt, at hans første kontakt til hotel og restaurationsbranchen var i 1865, hvor han forpagtede Hotel København.

Dette sted drev han med stor dygtighed indtil omkring 1878, hvor han åbnede sit eget hotel tæt ved slottet. Hotel København var, bl.a. imens Leidersdorff drev stedet, det store og også lidt fine sted, hvor der både var omrejsende skuespilforestillinger i den store sal, ligesom der midt i 1800-tallet flere gange havde været kongeligt besøg på Hotel København.

Om det var forretningsmæssig snilde eller et skift i tiden skal ikke kunne siges, men i forbindelse med at Hotel Leidersdorff åbnede, tiltrak det tydeligt de lidt finere borgere i byen, samtidig med at Hotel København sank i status og mere henvendte sig til den jævne borger og rejsende.

SLAGTERMESTER CHRISTIAN BARTELS

I 1866 køber rådmand G. Boye ejendommen af hørkræmmer I. M. Capito, som selv har købt ejendommen samme år. Boye driver øjensynligt ikke selv virksomhed på stedet, men beholder ejendommen frem til 1876.

Da rådmand Boye ville sælge ejendommen slog slagtermester Christian Bartels til. Igen ses det lidt sjove fænomen, at en person med et helt andet erhverv end hotel- og restaurationsdrift tager chancen eller ser muligheden med dette sted.

Dette bliver starten på et længere ejerforhold for familien Bartels, idet familien først kommer fra stedet i 1936.

Slagtervirksomheden blev ikke helt sluppet. Til driften af hotellet skulle der også bruges kød, hvorfor det var belejligt og naturligt selv at slagte. Dette foregik i en nu nedrevet bygning imellem hotellet og slotssøen. På denne tid var det ikke så strengt

med levnedsmiddelkontrol og miljøbestemmelser, hvorfor der ikke var noget mærkeligt eller ulovligt i denne virksomhed. Dog har flere nok rynket på næsen, når der i forbindelse med slagtinger er løbet overskudsblod direkte ud i slotssøen.

BARTELS SØNNERNE CARLO, EMMANUEL OG VALDEMAR

Familien Bartels havde ialt seks børn hvoraf tre af sønnerne drev hotellet videre efter faderen. I den periode, hvor Bartels-brødre drev stedet, udviklede det sig til et meget brugt sted for foreninger og andre folkelige arrangementer.

Først i 1900-tallet blev der i ejendommen drevet flere forskellige forretninger, som ikke havde relation til hotellet. Mod Helsingørsgade havde avisen Socialdemokraten sine første redaktionslokaler i Hillerød. Ved siden af drev bogbinder Helt sin forretning i mange år. På hjørnet af Torvet og Helsingørsgade har der været drevet skomagerbutik af familien Wils og efterfølgende marskandiserbutik i de samme lokaler. Mod Torvet har der være fransk vask og strygning, og nærmest søen har der været værtshus.

Der har været lejlighed for mindst fem familier på ejendommen i samme periode og det må således siges at ejendommen har sydet af liv hele dagen. Af de forskellige beskæftigelser, som er nævnt ovenfor, kan det dog ses, at også på denne tid har stedet ikke været en fornem og dyr adresse, men en sted hvor jævne og almindelige mennesker kunne drive deres virksomhed.

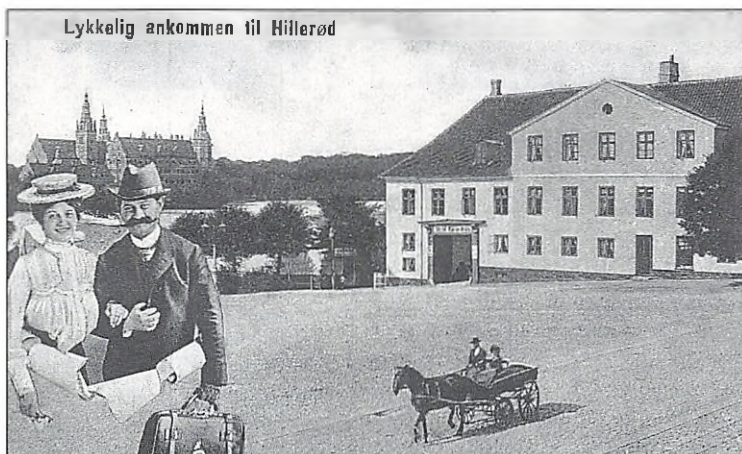
I perioden, hvor familien Bartels ejer og bestyrer ejen-

dommen, sker der øjensynligt ikke de store forandringer på stedet. Dog bliver fløjen mod Helsingørsgade i 1920'erne ændret, så der bliver butikker i næsten hele facaden, sådan som ejendommen kendes idag.

Salen, med det skæve gulv, som var det store kendte samlingspunkt kunne rumme omkring 300 mennesker, og der var ved mange lejligheder arrangementer her. Ikke mindst i forbindelse med de traditionelle skiftedage for landarbejderne, som var 1. maj og 1. november. Det udviklede sig til at novembermarked blev den helt store festdag, hvor skiftedag og de mere traditionelle markedsdage blev smeltet sammen til en stor folkefest over flere dage.

Syngepigerne fra Bakken, som jo ikke havde sæson på dette tidspunkt, blev engageret til at optræde i salen, ligesom forskellige omrejsende tivoli og gøgl forefandtes på Torvet. Omkring Torvet var Hotel København ikke det eneste sted hvor man kunne få stillet tørsten. Der var efter sigende omkring 50 beværtninger i Hillerød på dette tidspunkt og selv om brændevinsproduktionen i byen (som var stor) langt oversteg det, som de lokale kunne konsumere havde novembermarkedet ikke nogen dårlig indflydelse på afsætningen.

Ud over disse særlige lejligheder var haven mod søen bag Hotel København også et yndet udflugtsmål for mange familier om søndagen, som jo var den eneste fridag på dette tidspunkt. Det var meget brugt at pakke sin egen madkurv og så drage til Hillerød f.eks. med toget. De forskellige hevræjninger i byen konkurrerede om de ankommede kunder på stationen ved at

Postkort med Hotel København poststemplet 10.03.07

placere hestevogne når toget ankom, således at man kunne blive fragtet den lange vej fra stationen, som lå lidt uden for byen, og ned til byen for at besøge Hotel København, Linden eller hvad de nu hed alle sammen.

I haven bag Hotel København kunne familien købe en øl eller snaps til den medbragte mad eller afslutte udflugten med en kop kaffe nede på "flåden", som var en træbro der var bygget ud i slotssøen fra haven bag Hotel København.

For tjenerne var det ind imellem en lang tur at skulle helt op til hotellets køkken for at hente service mv. hvorfor det blandt nogle drenge var kendt, at man ved at stå til rådighed for disse ærinder kunne tjene helt op til 25 øre på en søndag.

Med tiden forfaldt stedet noget og midt i 1930'erne har det også for Bartels-brødrene stået klart, at nu måtte der ske et eller andet.

Der blev igangsat en ombygning af stedet, som dog trak ud. Det berettes fra denne ombygning at det kneb for de involverede håndværkere at få deres penge, og de havde til sidst den opfattelse at de var nødt til

at finansiere afslutningen af ombygningen.

Kort efter dette byggeri eller måske i forbindelse med byggeriet overtager Albert Jensen stedet. Han driver flere restauranter i byen og omtales som en dygtig mand, som får noget godt ud af stedet igen.

Med Bartels-familien sluttede en æra på Hotel København. Familien, som havde rødder tilbage i slutningen af 1800-tallets Hillerød, fremstod som repræsentanter for stedet, idet de tilbragte en stor del af deres tid her. Denne type ejere, så karakteristiske for forrige århundrede, eksisterer ikke mere på Hotel København, men derfor standser historien jo ikke. Vor eftertid vil sikkert finde vor tid spændende på en eller anden måde.

Som det fremgår af ovenstående artikel kender jeg noget til stedets fortid, men vil gerne høre og se mere. Hvis nogen af bladets læsere ligger inde med mere stof om emnet, da ring venligst på telefon 42 25 43 50.

Jeg er særligt interesseret i at få nogle fotografier af familien Bartels og høre beretninger fra deres tid på stedet.

Bo Christiansen

Døden i mosen

„Forrædere og overløbere hænger de i træer;
kujoner krigsrædde og unaturligt utugtige sænker de i smudsige
sumpe...“
Tacitus, år 98

Sådan skriver den romerske historiker Tacitus i sit værk *Germania*. I den citerede passus siges ikke noget om menneskeofringer, men at dette ikke var ukendt hos germanerne fortæller han om andetsteds: „Ved et fra gamle dage bestemt tidspunkt giver alle blodbeslægtede folk møde ved sendebud i en ved forfædrenes spådomshandlinger og nedarvet frygt hellig skov og fejrer med et på samfundets vegne udført menneskeblot den uhyggelige indledning til deres barbariske gudstjeneste“. Så vidt vides har Tacitus ikke selv været i *Germania* og hans oplysninger handler også mest om den germanske stamme, *semmonerne*. De arkæologiske fund viser imidlertid, at moselig dækkende et stort

tidsspand er fundet i det meste af Europa. På europæisk plan kendes over 1400 moselig, som daterer sig over perioden fra 9000 før Kristus og op til moderne tid. Den ældste dansker, Koelbjerg-kvinden fra ca. 8000 f.Kr. er en mosekvinde.

Gennem århundreder, ja årtusinder, har vore forfædre gravet tørv i moserne. Tørven gav varme i boligen og varm mad på bordet. I Jylland og på Fyn dukkede af og til velbevarede moselig op. Man mindedes så uopklarede mord og forsvundne mennesker, som f.eks. da Grauballemanden blev fundet. En gårdmandskone fra egnen var fast i troen på, at det måtte være *Røde Kristian*, en tørvearbejder som omkring 1887 forsvandt sporløst fra egnen. Det stedlige

politi var, som ved så mange lignende fund, på sagen, og først da ¹⁴C-dateringen forelå forstummede snakken. Den viste, at Grauballemanden havde fundet døden i mosen kort efter Kristi fødsel (siden omdateret til kort før Kristi fødsel). Grauballemanden er udstillet på Forhistorisk Museum på Moesgaard.

Fra Jylland kendes en lang række tilsvarende fund, hvoraf de berømteste er Tollundmanden (nu udstillet på Silkeborg Museum), Huldremose-kvinden fra Djursland (hvis dragt kan ses på Nationalmuseet) og kvinden fundet i sidste århundrede i Juthe Mose ved Haraldskjær (gravlagt i Sct. Nikolai Kirke i Vejle). Sidstnævnte, mente folketroen og dele af den gryende arkæologiske videnskab, måtte være Dronning Gunhilde, Erik Blodøkses hustru, som Harald Blåtand skulle have foranlediget nedsænket og fastholdt med spidse kæppe i mosen. Hun stammer dog fra en lang ældre tid - nemlig fra perioden før Kristi fødsel.

De fire ovennævnte fund er nogle af de mest velbevarede moselig, men der er mange flere. P.V. Glob anfører i sin bog fra 1965, „Mosefolket“, at der i Danmark er fundet 166 moselig. Siden er enkelte kommet til, men ingen så velbevarede som de anførte. I virkeligheden er der sikkert fundet mange flere, og det handler denne artikel bl.a. om.

Hvorfor kendes der kun få velbevarede moselig fra Sjælland? For at finde en forklaring skal vi kigge på mosetyper. Der findes som hovedregel to typer moser: Høj- og lavmoser. Det er i højmoserne, vi finder de fysiske og biokemiske forhold, som bevarer ligets blødd dele. Højmosen er et surt, ilt- og kalkfattigt miljø, men dette er i sig selv ikke

Historiens brønd

Fra Politiken 28.6.55.
Tegning: Bo Bojesen.

- Er du tosset, Stoffer - se og kom paa højkant i en fart, ellers kommer de og putter dig ind paa Nationalmuseet!

28/6 55: Vedholdende rygter vil vide, at Grauballemanden i virkeligheden er en tørvearbejder, Røde Kristian, som i slutningen af forrige århundrede gik i mosen i en kæmperus.

nok til at bevare ligenes blødd dele. Der skal også stå vand i mosehullet, og temperaturen skal være under 4°C (vinter) for at skindgarvnings- og ikke forrådnelsesprocessen går i gang. I Jylland, specielt i det midt- og nordjyske, udgør højmoserne et relativt stort areal, mens de er ret sjældne på Sjælland (0,2% af arealet i Frederiksborg Amt). I højmoserne er knoglerne ofte helt eller delvis gået til. Anderledes er det i lavmoserne, som er almindelige også på Sjælland. Her er bløddelene næsten altid forsvundet. Kalkindholdet i de sjællandske lavmoser gør til gengæld, at knogler ofte er fint bevarede. I denne lille artikel skal jeg vise, at blot i Nordsjællandsk Folkemuseums virkeområde kendes adskillige fund fra moser af skeletter, som vides, eller kan formodes, at stamme fra oldtiden - også fund, som ikke tidligere har været omtalt i litteraturen om moselig. Og der er ingen grund til at tro, at baggrunden for, at de fandt døden i mosen, på nogen måde adskiller sig fra deres vestdanske lidelsesfæller.

At definere et moselig fra oldtiden er ikke ganske enkelt. Lad os her blot nøjes med at fastslå, at liget skal være fundet i en mose indlejret i tørv, og at det ikke har fået en „ordinær“ begravelse. Moseligene har givetvis fundet deres sidste hvilested på forskellig vis. I nogle tilfælde er liget blevet lagt på moseoverfladen, i andre er det blevet gravet ned i mosen. I nogle tilfælde har der på dødstidspunktet været en sø, før mosen lukkede den til. I disse tilfælde kan personen være druknet eller liget kan være smidt ud i en sø og med tiden være gået til bunds.

Om mennesker er ofret i le-

vende live har aldrig ad arkæologisk vej kunnet påvises.

Når der i forbindelse med liget er fremkommet genstande fra oldtiden, er det sandsynliggjort, at personen også stammer fra oldtiden. Endnu mere sandsynlig bliver det, hvis dele af en oldtidsdragt på liget er bevaret. Men det endegyldige bevis for alderen kan kun opnåes ved hjælp af en ¹⁴C-datering af liget eller dragten.

Kun ét af de moselig, som man har fundet omkring Hillerød er ¹⁴C-dateret. Det blev fundet ved tørvegravning i 1940 i en lille mose umiddelbart nord for Frydenborgvej i Hillerød i området mellem Selskov og Tyskeplantage. Landpolitibetjent Aage H. Jørgensen kørte, da meddelelsen om fundet indgik til stationen i Nyhuse, øjeblikkelig i automobil til mosen, og en udførlig rapport fra hans side foreligger. To dage senere kom daværende inspektør på Nationalmuseet P.V. Glob tilstede og medtog fundet til København. Også Kredslæge J. Giese besigtigede skelettet og konstaterede, at der var udført en smukt helet trepanation af kraniet. Trepanationer fra Danmarks forhistorie kendes i lidt over 20 tilfælde, og er sikkert udført for at lette trykket fra vædskeansamlinger i hjernen opstået efter en kraftig læsion. I de fleste tilfælde er trepanationen udført i kraniets venstre side, hvilket passer smukt med at et fjendligt (højrehåndet) slag vil ramme her under en kamp ansigt til ansigt. Sådan var det også ved Frydenborgvej-mennesket. Af rapporterne fremgår det ikke, om det drejer sig om en mand eller kvinde, men da langt de fleste trepanationer er udført på mænd, kan vi måske formo-

de, at det også i dette tilfælde drejede sig om en mand. Om grunden til, at han blev nedslættet i mosen, kan vi kun gisne.

Af de officielle rapporter fremgår, at der ikke gjordes yderligere fund ved skelettet. I dagbladenes efterfølgende artikler broderes der imidlertid videre på fundet. Der tales bl.a. om fund af endnu et menneskeskelet, elsdyrtakker, heste, vildsvin og konklusionen er flere steder, at der nok har været en boplads ude i mosen.

I 1981 dateredes i forbindelse med et forskningsprojekt et af skelettets ribben. Det viste at personen var død ca. 400 f.Kr., altså i den periode, der kaldes Førromersk Jernalder, og dermed også i den periode, hvorfra vi kender flest moselig. Der er derfor ingen grund til at betvivle, at Frydenborgvej-mennesket er et moselig fra oldtiden, - så meget desto mere som at ligbrænding er den helt dominerende gravskik i Førromersk Jernalder.

De mange moser omkring Hillerød har givet flere formodede moselig fra sig, og de fleste er fremkommet i forbindelse med tørvegravningen fra 1940-1947. I sommeren 1943 fandtes et skelet i en mose ved „Teglværksgaarden“ på et sted, som kaldes „Teglværksgraven“. Nationalmuseet har aldrig stedfæstet fundstedet, men mon ikke det også i dette tilfælde drejer sig om Teglværksejer Clausens mose nord for Frydenborgvej? Skeletdelene blev indsendt til antropologisk undersøgelse, men da skeletdelene var meget knuste, nøjes rapporten med at konkludere, at det sandsynligvis drejer sig om et ungt mandligt individ. Således var dagspressen nærmest profetisk, da den tre år tidligere skrev om to lig i mosen!

Nu vender vi blikket mod Salpetermosen, som tidligere hed Tranemosen, og i en periode også kaldtes Slagterimosen.

I NoMus, no. 1, 1990 er tidligere omtalt fundet af en bronzekøkse, en såkaldt celt, fra Yngre Bronzealder. Celten skulle være fundet sammen med menneske- og dyreknoget. Fundstedet er lidt usikkert, men det synes ligge i det nu bebyggede område nord for Salpetermosevej. Celten blev fundet i sommeren 1944 ved tørveskæring og overdraget til Restauratør Jacobsen, Rosenhaven, som videregav den til Nationalmuseet. Det er Jacobsen, som på Nationalmuseets spørgeseddel oplyser, at der også fandtes dyre- og menneskeknoget. Fundomstændighederne tyder altså på, at vi her har at gøre med et moselig fra Yngre Bronzealder, men de heskedne fundoplysninger gør tolkningen usikker.

I ovennævnte nummer af NoMus fortælles også om en bronzedolkklunge fra Bronzealderen fundet i 1947 ved tørvegravning andetsteds i Salpetermosen. Også ved dette fund fungerede Jacobsen som mellemmand mellem finderens og Nationalmuseet. Han oplyser i et brev til Professor Brøndsted, at dolken „var gået igennem Maskinen og sad i en Tørv“ og forsætter „I Nærheden fandtes et helt skelet og nogle Urner med Ornamenter, men desværre gik de med i Maskinen“. Hvad Jacobsen ikke vidste var imidlertid, at skelettet i mellemtiden var blevet indleveret til Kriminalpolitiet i Hillerød, som sendte det til Nationalmuseet. De antropologiske undersøgelser viste, at det drejede om en ca. 30-årig mand, ca. 164 cm. høj. De usikre fundomstændigheder gør, at det er

Mose med spor af tørveskæring umiddelbart nord for Frydenborgvej. Det er sandsynligvis her Frydenborgmennesket blev fundet. Hvis nogen blandt læserne kender det præcise fundsted er museet meget interesseret i at få det udpeget.

vanskeligt at sige om dolkklingen og skelettet er samtidige, - måske er manden endda ældre? Men at der kan være tale om en ofring i mosen er absolut tænkeligt. Hvor urnerne blev af melder historien intet om.

I den vestlige del af Salpetermosen ligger den store, kendte boplads fra Jægerstenalderen. Her skulle være opsamlet en underkæbe af et menneske. Da kæben er fundet på en boplads, stammer den næppe fra et moselig, men er sikkert fra en regulær, nu ødelagt, grav på bopladsen.

Det sidste fund fra området, som skal omtales her, blev gjort så sent som i 1986. Det fremkom ved opgravning af et mosehul på Hillerød Golfklubs område syd for Salpetermosen. Der fandtes nogle få menneskeknoget og enkelte dyreknoget, men ellers intet andet. Undersøgelsen viste, at menneskeknoget stammede fra en voksen - eller næsten voksen - person. Om der er tale om et moselig, kan der kun gisnes om, ligesom det uden en ¹⁴C-datering ikke kan afgøres, om han/

hun har levet i oldtiden eller senere.

Fra Hillerød bevæger vi os nu mod sydvest til Attemosen til et endnu mere usikkert fund fra 1946. Nordsjællandsk Folkemuseums mangeårige leder, Anders Uhrskov anmelder i et brev fra den 26. maj 1947 til Nationalmuseet, at arbejdere under tørvegravning på Engstensgårdens lod i mosen var stødt på „en stenring“ og havde fundet stenedskaber og knogler. I parentes anfører han, at der i fjor samme steds var fundet „et Kranium, men det er vel nok fra Nyere Tid?“. Det kan Uhrskov have haft ret i. Det kan også have drejet sig om en begravelse på en boplads, og det kan også have drejet sig om et moselig. Det vil vi aldrig nogensinde få at vide, for da C.J. Becker fra Nationalmuseet i juni 1947 kommer til mosen, var alt gravet væk.

Vi fortsætter vores rejse sydover og skal nu til to fund i Uggeløse sogn. Om det ene, som er fundet ved Hestetangshuse, vides blot, at det i 1937 er fremkommet i ca. 1½ meters dybde

i en tørvegrav. Om det andet fund ved vi lidt mere. Det fremkom i 1977 ved dræningsarbejde i en mose på gården Rosenlunds lod syd for Kedelsø Å. Der blev fundet et kranie og enkelte skeletdele ca. en meter nede i tørv. Analysen viste, at det drejede sig om en voksen (20-35 år) kvinde uden sygelige forandringer. Der gjordes ikke yderligere fund.

For at komme til de to sidste fund, der her skal berettes om, må vi mod nordvest. Først til Alsønderup Sogn, hvor vores gamle meddeler Restauratør Jacobsen igen træder ind på scenen. Han fremsender med et brev af 15. september 1945 et kranie til Nationalmuseet. I brevet oplyser han, at kraniet er fundet i 1 meters dybde i en tørvemose. „Desværre kom skelettet i Maskinen! Tænderne ligger løse i Papiret“. Analysen viste, at det drejede sig om et fuldstændigt velbevaret kranium af en 20-25 årig kvinde. Desværre har Jacobsen tilsyneladende ikke vidst, hvor i sognet fundet var gjort. Skelettet er aldrig dateret, men C.J. Becker skriver i et brev til Jacobsen, at det „er antagelig ikke ældre end Jernalderen“.

Vi slutter i Skævinge Sogn ved Markebækgaard. I 1955 indleveredes et barnekranie samt en underkæbe af en hund til Nationalmuseet. Det oplystes, at skeletdelene omkring 1922-1925 var fundet ved tørvegravning ved Markebækgaard i ca. ½-1 meters dybde og kun et par meter ved siden af den sten-satte vej, som løber gennem moseområdet. Vejen, som sikkert har ført over Lyngby Å, kan være fra oldtiden eller middelalderen, men er i øvrigt desværre i 1950'erne helt eller delvis bortgravet. Om vej og skelet-

dele er samtidige, vides ikke, og således heller ikke, hvornår eller hvordan barnet fandt døden i mosen. Men det bringer uægtelig uhyggelige mindelser om børneofringen i Martin A. Hanssens novelle „Offer“ (i novellesamlingen „Agerhønen“).

Som det er fremgået af denne gennemgang af de mosefundne skeletter i museets virkeområde, knytter der sig mange uafklarede spørgsmål til dem. Dette skyldes ikke mindst, at arkæologerne ikke har været med til fremdragelsen, eller først er nået frem, når vigtige informationer allerede var gået tabt. Af de elleve fund, som kendes i museets virkeområde, er kun seks stedfæstet præcist. Det er derfor kun disse, som optræder i den landsdækkende sognebeskrivelse over fund og fortidsminder. Om de øvrige fund foreligger kun spredte og ufuldstændige optegnelser i Nationalmuseets arkiver. Vi må nøjes med at konkludere, at der i alle de omtalte tilfælde kan være tale om moselig, men at vi i nogle tilfælde ikke kan udelukke, at skeletdelene stammer fra f.eks. ødelagte grave. Kun i et tilfælde, Frydenborgvejmanden kan vi med sikkerhed sige, at der er tale om et moselig fra oldtiden. Ved de tre fund i Salpetermosen, og måske ved fundet i Attemose, er der ved skeletterne fundet genstande fra oldtiden, som giver et fingerpeg om deres alder. Ved de øvrige fund må vi nøjes med at konkludere, at de kan være fra oldtiden, men også fra historisk tid.

Hvorfor fandt disse mennesker døden i mosen? Dette synes, at være et af de spørgsmål, der ikke kan gives ét svar på, fordi der synes at være flere svar.

Hvis vi kigger ud over landet, synes fundomstændighederne i nogle tilfælde - måske de fleste - at tyde på, at der er tale om ofringer. I andre tilfælde synes det, som Tacitus beretter, at være forbrydere eller andre, som har brudt samfundets love. Udelukkes kan det heller ikke, at man har ofret f.eks. forbrydere, men at give en forbryder til guddommen, synes at være i modsætning til ideen bag ofringen, nemlig gavegivning. At nogen en mørk, regnfuld og tåget vinter nat er druknet eller har begået selvmord i mosen er sikkert også forekommet, ligesom en morder måske af og til har skjult sit offer i mosen.

Et af de bedste beviser vi har for, at der ofredes mennesker i jernalderen, kommer fra vores eget amt, nemlig i Rappendam Mose i Jørlunde sogn. Her fandtes i 1941-42 dele af hele 28 hjulkranse, 13-14 hjulnav, andre dele af vogne, et skær fra en ard (oldtidens plov), knogler fra forskellige husdyr samt et skelet af et menneske. Genstandene lå i grupper, noget som også kendes fra de store våbenoffer nedlæggelser, hvilket tyder på, at der er foretaget gentagne nedlæggelser i den hellige mose. De fleste af genstandene fra Rappendam var slået i stykker, hvilket man også kender fra våbenofringerne. Rappendam-fundet er ¹⁴C-dateret til tiden lige før Kristi fødsel og synes at demonstrere en gruppe af fund, hvor menneskeofring indgår i et større offerkompleks.

At visse moser var hellige for oldtidens mennesker, og at man ofrede i dem, har man vidst længe. Fra vores eget område kendes adskillige nedsættelser af lerkar, men også langt rigere fund. Tænk blot på de to Bronzealderfund, lurerne fra Bru-

devælte Mose og fundet fra Langstrup Mose, hvor der blandt flere genstande fandtes den største bælteplade, som kendes i Danmark. Der er ikke oplysninger om fund af menneskeknogler i forbindelse med disse to fund, men andre steder i landet er der fundet menneskeknogler ved lurfund. Et af de mest markante fund fra Bronzealderen er gjort i en mose ved Myrebjerg på Langeland. Her fandtes udover et bæltesmykke, andre kostbarheder og dyreknogler også menneskeknogler fra mindst seks personer: en voksen kvinde, en ung mand på ca. 18 år, tre børn i alderen 3-6 år og et 3-4 måneder gammelt barn.

Ofringer af genstande i moser kendes fra det meste af oldtiden. Selv om de fleste moselig synes at stamme fra ældre jernalder, er skikken lige så gammel

som genstandsofringerne. Tre moselig, hvoraf to har hængningsreb om halsen, har kunnet dateres til bondestenalderen. To af fundene er fra Sigersdal i Nordsjælland, det sidste fra Als. Fundene fra Sigersdal, ¹⁴C-dateret til 3.600 f.Kr., og er af Klaus Ebbesen bestemt som verdens ældste moselig, og - hvis tolkningen er rigtig - de ældste menneskeofre i verden.

Denne lille artikel har prøvet at vise, at moseligene, og hermed i et vist omfang også de skikke, som har hørt sammen med ofringer af mennesker, har været almindelig udbredt også på vor egn. Siden tørvegravningen under og efter krigen er der ikke kommet så mange nye fund til, men med de nye amtslige søgenopretnings-projekter og oprensning af gamle mosehuller er der grund til at holde øjnene

åbne. Mange af vort lands rigeste fund er gjort i små mosehuller, og hvem ved - måske gemmer en af højmoserne her i Nordsjælland også et „rigtigt“ moselig?

Finn Erik Kramer

Forslag til videre læsning:

C. Fischer (1979): Moseligene fra Bjældskovdalen. Kuml.

P.V. Glob (1965): Mosefolket. Gyldendal.

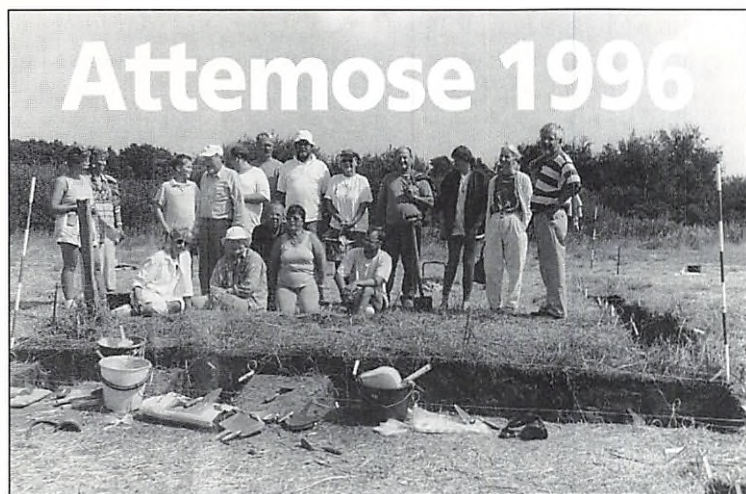
Steffen Stummann Hansen (1990). Arkæologiske fund i Salpetermosen. NoMus 1.

Georg Kunwald: Nogle Offerfund fra Nordsjællandske Moser. Fra Frederiksborg Amt. Årbog 1940. Hillerød 1950.

Henrik Thrane (1980): En kortvarig episode i Hillerødegns forhistorie“. Årbog fra Frederiksborg Amt.

Mosen ved Markehækgård, hvor der i 1920'erne skulle være fundet et barnekranie og en hundekæbe.

I august 1995 gennemførte museet en vellykket udgravningskampagne med stor lokal deltagelse i Attemose (se NoMus 2 og 4, 1995). Museet har nu ansøgt

forskellige fonde om støtte til at fortsætte udgravningerne i 1996. Hvis ansøgningerne imødekommes forventes gravningen gennemført fra den 8. juli til den

2. august begge dage inklusive.

Den praktiske gennemførelse af udgravningen forventes ikke ændret meget i forhold til 1995. Der vil således være mulighed for at frivillige kan deltage i udgravningen, under forudsætning af at man kan afsætte mindst én arbejdsuge til formålet. Selv om man ikke har lyst eller mulighed til at deltage i gravningen, er besøgende altid velkomne. En kop kaffe kan vi nok også hyde på.

Forudsætningen for, at udgravningen kan fortsættes er, at vi får de midler vi har søgt om. Vi venter svar i løbet af april.

Eventuelle spørgsmål til museet på telefon 48 24 34 48.

Finn Erik Kramer

Generalforsamlingen

Generalforsamlingen afholdtes den 28. februar på Grundtvigs Højskole. 58 medlemmer var mødt op. Dagsordenen var i henhold til vedtægterne. Aksel Willadsen valgtes til dirigent.

Helge S. Bek aflagde formandsberetningen, Finn Erik Kramer den faglige beretning, mens Ole Jørgensen fremlagde regnskabet, som efter tur godkendtes af medlemmerne. Regnskabet viste, at museet kom ud af 1995 med et plus på kr. 135.207. Overskuddet er opnået ved en forsigtig udgiftspolitik, ved en større rekvireret opgave samt ved, at museets inspektører selv langt hen ad vejen har forestået de arkæologiske undersøgelser. Da museet i forbindelse med genopførelsen af Husmandsstedet havde opbygget en gæld af samme størrelsesorden medfører 1995-resultatet, at museet nu er gældfrit.

Bestyrelsen anbefalede uæn-

dret kontingentet i 1997. Dette blev vedtaget. Revisorerne, AB Revision og Niels Arne Hansen genvalgte.

I sin formandsberetning kom Helge Bek bl.a. ind på, at museets hovedprojekt, der har fået titlen *Et Natur- og Kulturhistorisk center på Sophienborg*, nu som idekoncept er færdigbearbejdet, og at det som et fællesprojekt med Hillerød Kommune vil blive indsendt til Arbejdsmarkedets Feriefond til vurdering. Projektet er blevet til i et samarbejde med politikere og embedsmænd fra Hillerød, Frederiksborg Amt samt erhvervschefen for Hillerød Erhvervsråd. Som led i disse planer har museet fået brugsret til de første 5 ha. ved Sophienborg. Her skal fra 1997 afholdes dyrskue.

Helge Bek udtrykte glæde over, at museets budget - på trods af Hillerød Kommunes vanskelige økonomiske situation - ikke var

blevet beskåret. Til gengæld var det så heller ikke lykkedes, at skaffe tilskud til etablering af den længe ønskede og savnede forvalterstilling. For 1996 er det lykkedes at skaffe midler til at få Søjlehallen renoveret, hvilket formentlig vil betyde, at museet i løbet af 1997 kan få et andet stort ønske opfyldt - nemlig at få permanente udstillinger på Sophienborg.

I sin faglige beretning fortalte den ledende museumsinspektør om det store arbejde der i 1995 er lagt i, at komme ajour med registreringsarbejdet, og kom også ind på de dårlige magasinforhold, som findes for dele af museets samlinger. Ligeledes orienteredes om, at der for år tilbage, som det uden tvivl har været almindeligt på de fleste museer i Danmark, var brugt DDT på Jægerbakken, og at man nu arbejdede med at indkredse problemet med henblik på en oprensning.

Museets arkæologiske arkiver er i 1995 blevet stærkt forbedrede. Dels er der gennemført en kopiering af relevante sager på Nationalmuseet, hvilket betyder, at museet nu har en komplet fortegnelse over fund, fortidsminder og undersøgelser i de sidste 150 år i dets virkeområde, dels er essensen af alle disse oplysninger indlagt på EDB, hvilket giver store tidsbesparelser i det daglige arbejde.

Museet har i 1995 taget bogholderiet „hjem“ og er samtidig gået over til en elektronisk økonomistyring, som har betydet bedre overblik over den økonomiske udvikling og stor lettelse i den daglige administration.

Museets besøgstal viste en svag fremgang fra 1994, som, det varme sommervejr taget i betragtning, af Finn Erik Kramer karakteriseredes som et rimeligt, men trods alt ikke-tilfredsstillende resultat. Der havde i 1995 været 4.778 besøgende på museet. I 1996 tilstræber museet en øget markedsføring, en udbygning af tilbuddene til skolerne og børnehaverne samt etablering af en egentlig museumsbutik på Jægerbakken. Særudstillingstemaet på Jægerbakken i 1996 vil være „Til gavn, glæde og offer - lertøj i Nordsjælland gennem 6000 år“.

Af de arkæologiske undersøgelser i 1995, fremhævede Finn Erik Kramer bl.a. udgravningerne i Attemose, hvor der er fundet de hidtil ældste spor efter mennesker i Nordsjælland. I 1995 havde 47 personer deltaget i udgravningen, som - under forudsætning af fornøden fondsstøtte - vil blive fortsat i juli 1996.

Finn Erik Kramer afsluttede sin beretning med at fremhæve de positive resultater som i 1995 er opnået i forhold til Hillerød Kommune. Han ville ikke love Museumsforeningen et fikst og færdigt

museum på Sophienborg år 1999 eller år 2002, men resultaterne er begyndt at vise sig. Alt, hvad der kræves nu, er hårdt arbejde og en del tålmodighed.

I sin beretning oplyste Helge Bek, at Connye Pedersen, på grund af ansættelse på museet, i henhold til vedtægterne var udttrådt af bestyrelsen. Endvidere ønskede Ole Nilas, Ole Jørgensen og Mogens Hasselager (suppleant) ikke at genopstille. Formanden takkede dem for det arbejde, de gennem årene havde lagt i bestyrelsen og overrakte dem som tak en lille gave.

Som nye medlemmer af bestyrelsen valgtes herefter professor og leder af den Naturvidenskabelige Afdeling på Nationalmuseets *Bent Åby* fra Allerød, vicedirektør i Skov- og Naturstyrelsen *Jens Bjerregaard Christensen* fra Nødebo; bibliotekskonsulent og formand for Lokalhistorisk Forening i Fredensborg-Humlebæk Kommune *Bent Skov Larsen*, Humlebæk samt gårdejer og formand for Nordsjællands Landboforening *Poul Jensen*, Skævinge, de to sidstnævnte som suppleanter.

Efter generalforsamlingen var der kaffe og brød i Højskolens spisesal, hvorefter tidligere rigsantikvar Olaf Olsen fortalte om sine 14 år som rigsantikvar. Tilhørerne fik rig lejlighed til at røre lattermusklerne og, på trods af den beskedne tone, et klart indtryk af, hvor meget Olaf Olsen i sin tid har favnet omkring og hvilke stor-slåede resultater, han kan se tilbage på - ikke mindst det pragtfulde nye Nationalmuseum.

Finn Erik Kramer

Sophienborg, Nordsjællandsk Folkemuseums bestyrelse 1996:

Lige efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig

med Helge Bek som formand, Bent Aaby som næstformand og Poul Erik Termansen som kasserer. Øvrige medlemmer af bestyrelsen er Hans Jørgen Clementsen, Peter Plambeck, Ebbe Løvig Nielsen, Bent Christoffersen, Inge Boe Nielsen, Jens Bjerregaard Christensen, Poul Jensen (suppl.) og Bent Skov Larsen (suppl.).

Nye bestyrelsesmedlemmer fortæller på redaktionens opfordring:

Bent Skov Larsen

Jeg er 60 år, af fødsel jyde og blev uddannet som lærer på Tønder seminarium. I 1958 blev jeg lærer på Humlebæk skole, hvor jeg også bor. I 1978 lærer og skolebibliotekar på Endrupskolen i Fredensborg. Et par år efter blev jeg konsulent for skolebiblioteksvirksomhed i hele kommunen.

Historie var sammen med geografi mit liniefag på seminariet. Jeg har siden taget kurser heri på Danmarks Lærerhøjskole. Aktiv på flere fronter i lokalsamfundet. I 1981 var jeg med til at stifte Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske forening og har været med i dette arbejde siden. I 1993 blev jeg foreningens formand.

Jeg har arbejdet meget med egnens historie og holdt en del foredrag om lokale emner.

Poul Jensen:

Jeg er 55 år, født i Helsingørskommune, uddannet landmand og har arbejdet som elev på Sophienborg Avlsgård. Dertil landmandsuddannelse på Lyngby Landbo-skole ved Hillerød. I 1961 købte min kone og jeg landbrugsejendommen (Dyremosegård) i Skævinge kommune. Ud over mit virke på gården er jeg i øjeblikket formand for Nordsjællands Landboforening.

Udstillinger, arrangementer og åbningstider i 1996

På Jægerbakken kommer sommerens store udstilling:

TIL GAVN, GLÆDE OG OFFER

Lertøj i Nordsjælland gennem 6000 år

Udstillingen beskriver hvorledes lertøj gennem 6.000 år har været en vigtig del af vores tilværelse, og hvordan det har udviklet sig her i Nordsjælland. Udstillingens hovedtitel angiver lertøjets hovedfunktioner: Som en daglig brugsgenstand, som en genstand med ofte stor kunstnerisk værdi og som en genstand, der også har været knyttet rituelle funktioner til.

Udstillingen er bygget omkring et omfattende udlån af lertøj fra Nationalmuseet, de nordsjællandske museer, Ehlers samling i Haderslev, Kunstindustri-museet samt Nordsjællandsk Folkemuseums egne samlinger.

En stor del har aldrig tidligere været vist i udstillinger.

En stor montre centralt i rummet er reserveret til at vise nutidig lertøj. Her vil skiftende pottemagere og keramikere fra Nordsjælland have mulighed for at vise, hvordan traditionerne lever videre.

I udstillingen vil der også være et arbejdende pottemagerværksted. Museet har i forbindelse med udstillingen ansat en pottemager, som vil demonstrere håndværket. Han vil fremstille kopier af det udstillede lertøj, kopier som kan købes i den nyåbnede museumsbutik. I museumsbutikken vil man også kunne købe mange spændende sa-

ger, som f.eks. mjød, håndslynget bihonning, håndfarvet strikægarn, børster, trælegetøj, slik og selvfølgelig de mere traditionelle ting som postkort og bøger.

Museet er i skrivende stund ved at få fremstillet montere til udstillingen. Nye montere har længe været på vores ønskeliste - nu virkeliggøres det med foreløbig fjorten nye montere.

Udstillingen åbnes af Kulturudvalgsformand Lillian Christensen ved en reception fredag den 24. maj.

Der er herefter åbent for publikum fra lørdag den 25. maj til og med den 20. oktober alle dage fra kl. 11.00-16.00. Mandag lukket.

Husmandsstedet

Husmandsstedet havde i 1995 åbent alle dage sommeren over. I resten af 1996 er det dog kun åbent i weekendene, da vi kan se, at der kommer meget få besøgende på hverdage, hvor der dog kan åbnes efter aftale.

Vi har i 1996 tilstræbt yderligere at udvide tilbudene i weekendene. Dette sker ved et stadig mere udbygget samarbejde med foreninger og enkeltpersoner, som kan demonstrere gamle håndværk. Vi har derfor i år et

hav af tilbud. Vedrørende de enkelte weekender se dagspressen.

Husmandsstedet åbner søndag den 16. juni kl. 11. Der vil, som traditionen efterhånden byder, være folkedans, ligesom der bl.a. vil være demonstration af vævning, spinning, filtning og farvning. Der afsløres endvidere en bronzeplade for de mange som gennem årene har støttet husmandsstedets genopførelse ved Sophienborg.

1996 bliver også året, hvor vi får dyr igen på Sophienborg - de

er godt nok ikke så store, men der er til gengæld en del af dem. Bigården ved Husmandsstedet er nemlig ved at blive gjort klar. Når hjerne sværmer flytter de ind!

Husmandsstedet er åbent alle weekender kl. 11.00-16.00 frem til den 11. august. Husmandsstedet er ligeledes åbent alle dage i efterårsferien inklusiv mandag i efterårsferien 12.-20. oktober.

Finn Erik Kramer

Sommerens udstillinger:

Jægerbakken, Helsingørsgade 65:

Sommerens store udstilling har fået titlen:

Til Gavn, Glæde og Offer Lertøj i Nordsjælland gennem 6000 år

Der åbnes lørdag den 25. maj
Sidste åbningsdag er 20. oktober
Udstillingen er åben alle dage undt. mandage
kl. 11.00 - 16.00

Husmandsstedet ved Sophienborg:

Her åbnes søndag den 16. juni kl. 11.00
med folkedans og anden fest
Der holdes åbent alle weekender frem til den 11. august
Der er ligeledes åbent i efterårsferien. Se omtale side 15

